

Splitški statut se smatra središnjim statutom srednjovjekovnih dalmatinskih komununa. Naime, statutarne odredbe uglavnom su grupirane tematski, iako ima i odstupanja. U prvoj su knjizi zastupljene norme koje reguliraju odnos crkve i splitške komunune. Druga knjiga sadrži odredbe o organima uprave, tj. Velikog vijeća, Kurije, načelnika, Tajnog vijeća te ostalih komunalnih službenika. Treća knjiga odnosi se na obiteljsko, stvarno, obvezno i nasljedno pravo i na parnični postupak, a četvrta na krivično pravo i krivični postupak. U petoj su knjizi regulirane opće komunalne odredbe u današnjem smislu te riječi, a šesta knjiga donosi razne izvanredne propise, a značajna tek zbog odredaba iz pomorskog prava. Taj se raspored odnosi na »stari statut«. »Novi statut« nema raspored po knjigama nego samo po glavama, a to su neke preinačene stare i dodane nove glave. Reformacije, kojih ima 112, nisu poredane ni tematski, a ni kronološki.

Kao što se vidi iz iznesenog sadržaja, statut splitske komunune nastojao je sveobuhvatno sagledati oblike života srednjovjekovnog Splita. Posebno je naglašena uzajamnost crkve i komunune, što je uočljivo iz prve knjige »starog statuta«. Ako npr. napravimo usporedbu s Korčulanakim statutom gdje je pitanje odnosa crkve i komunune regulirano tek u reformulacijama, uočavamo da su statuti izvanredno isticali specifičnosti u razvoju srednjovjekovne komunune, naglašavajući ipak uvijek feudalni karakter sistema koji razumijeva monopol plemićke oligarhije.

Edicije koje sada imamo u novom rubu slične su i po znanstvenom aparatu. A. Cvitančić kao vrstan profesor pravne povijesti opremio je obje edicije uvodima koji su opsežne studije o problematici, zatim indeksima osoba, stvari i mjesta, sažecima na stranim jezicima i već naprijed spomenutim reprint izdanjima iz prošlog stoljeća teksta na latinskom jeziku.

Možemo pohvaliti ovakve akcije izdavača, ali nadasve trud i visoku kvalitetu znanstvene prezentacije stručnjaka kakav je A. Cvitančić. Stoga podržavamo svaki poduhvat koji će nam na ovakav način omogućiti upoznavanje i s ostalim spomenicima pravne povijesti.

Mirjana Matijević-Sokol

ATTI, CENTRO DI RICERCHE STORICHE — VOL. XI—XV.

Rovinj 1980—1985.

U proteklom petogodišnjem razdoblju od 1980. do 1985. godine Centro di Ricerche Storiche iz Rovinja objavio je pet svezaka svog časopisa »Atti«, što nekim našim časopisima s mnogo dužom tradicijom objavljivanja zbog financijskih teškoća nije uspjelo.

Centar u svom glasilu okuplja naše priznate stručnjake iz raznih društvenih nauka, objavljujući rezultate njihovih istraživanja iz antičke i srednjovjekovne arheologije, povijesti, povijesti umjetnosti, prava, lingvistike i muzikologije. Osim radnika Centra u časopisu »Atti« svoje radove objavljuju i stručnjaci zaposleni i u drugim institucijama koji se bave područjem Istre u raznim vremenskim razdobljima (Arheološki muzej Istre, Pravni fakultet iz Rijeke, zavodi JAZU iz Rijeke i Zadra, historijski arhivi). Uz već afirmirane stručnjake, kao što su V. Jurkić-Girardi, B. Marušić, A. Sonje, L. Margetić, M. Bertoša, G. Radossi, pojavljuju se i mlađi perspektivni kadrovi (R. Matijašić, D. Milotti, A. Petranović).

Časopis »Atti« izlazi na talijanskom jeziku, a svaki članak ima svoj sažetak na hrvatskom i na slovenskom jeziku. Na taj su način rezultati istraživanja naših stručnjaka dostupniji svjetskoj javnosti koja nažalost ne poznaje naš jezik.

Članci su podijeljeni u tri osnovna dijela: »Saggi e documenti«, »Voci del passato« i »Folclore«.

Arheolozi su stalni suradnici časopisa. Vesna Jurkić-Girardi objavljuje radove koji pokrivaju antičko razdoblje Istre: u jednom radu obrađuje ilirske kultove u vrijeme rimske dominacije, zatim se bavi imenima kolonija i municipija na rimskim epigrafskim spomenicima u Istri i zaključuje da mnoga imena današnjih gradova i mjesta vuku porijeklo od imena rimskih lokaliteta. Objavljen je također rad o nalazima s rimske nekropole na Fontani pod Buzešom, koja se datira u vrijeme od kraja 1. do početka 3. st.n.e. Vrlo zanimljiv je rad o Međulinu i okolici od prethistorije do srednjeg vijeka. Međulin je zaokupljao pažnju mnogih arheologa i povjesničara. Na temelju arheoloških, epigrafskih i toponomastičkih podataka zaključeno je da je područje Međulina (bogat šumama, poljima za uzgoj žitarica, maslina i vinove loze) bilo uklopljeno u bogate posjede carskih obitelji Oktavijana Augusta, Flavijevaca i Elijevaca (rad je objavljen u svesku XI).

Branko Marušić sudjeluje radovima o ranosrednjovjekovnoj skulpturi u Istri (obrađuje spomenike otkrivene širom Istre u razdoblju od 1958. do 1960. godine). Zaključuje da se radi o lokalitetima uz obalu, a oni u unutrašnjosti su manje istraženi. Većina nalaza vezuje se uz već poznate spomenike crkvene arhitekture koji su datirani u razdoblje od 9. do 10. stoljeća. Vrijedno je spomenuti i radove o arheološkim lokalitetima na buzetskom području, povijesno umjetničkim spomenicima Kašćela Bale (stara župna crkva, kameni sarkofag, samostanska bazilika Velike Gospe) te rad o ranosrednjovjekovnoj nekropoli na Vrhcu kod Brkača, u kojoj je pokopano romansko i slavensko stanovništvo iz polovice 7. i kraja 8. stoljeća.

Ante Šonje je naš najbolji poznavalac kasnoantičkog Poreča i najznačajnijeg spomenika tog grada, Eufrazijeve bazilike, koju je biskup Eufrazije dao ukrasiti mozaicima, a koja je višeputa tokom svog postojanja bila obnovljena. U XIII. svesku objavljen je njegov rad »I mosaici parietali del complesso architettonico della basilica Eufraziana di Parenzo« u kojem daje cjelokupan pregled, položaj, izvedene zaštitne radove, ikonografiju i stil podnih mozaika Eufrazijane. U svom drugom radu, objavljenom u svesku XI, obrađuje problem ubikacije sjedišta biskupa Vinde- mija iz Cisse, koji je bio biskup u drugoj polovici 6. stoljeća i sudjelovao u radu Crkvenog sinoda 579. godine u Gradu. U aktima tog sinoda njegovo sjedište nije bilo označeno. Pljnije spominje antičku Cissu na zapadnoj obali Istre, međutim arheološki nalazi ne potvrđuju postojanje nekog značajnijeg municipija. Sveti Jerolim spominje jednu kasnoantičku Kessu na području otoka Paga. Novija arheološka istraživanja na položaju Novalje potvrđuju navode sv. Jerolima: otkrivene su dvije grobljanske bazilike i ploča s natpisom koji spominje mjesnog biskupa.

U svesku XIV. objavljen je zajednički rad A. Petranović i A. Margetić »Il placito del Risano« u kojem autorice uz latinski original nose i prijevod na talijanski jezik jednog od najvažnijih tekstova evropskog srednjeg vijeka, koji je važan za srednjovjekovnu povijest Istre i upoznavanje prilika u Bizantskom Carstvu druge polovice 8. stoljeća, Rižanski placit iz 804. godine — s faksimilima iz Codex Trevisanus iz prve polovice 18. stoljeća, koji se čuva u Archivio di Stato di Venezia.

Lujo Margetić u časopisu »Atti« objavljuje dokumente srednjovjekovnoga hrvatskog prava odvojeno po regijama (Istra, Kvarner i Dalmacija, uža Hrvatska i Slavonija), unutar kojih postoji određena povezanost u razvoju i sadržaju pojedinoga pravnog instituta (posjed, vlasništvo, agrarni odnosi). Donosi također prijevod na talijanski jezik Vinodolskog zakonika iz 1298. godine, ističući nekoliko važnijih pogleda na vinodolski sudski postupak i krivično pravo, a rad je popratio napomenama i objašnjenjima manje poznatih termina. Objavio je u svesku XII. dosada neobjavljeni urbar Grobnika, koji je sastavljen vjerojatno oko 1700. godine u vrijeme grofova Perlas. U svesku XV. objavljen je njegov vrlo vrijedan rad o jednom od najdragocjenijih dokumenata ranosrednjovjekovnog razdoblja Istre, tzv. »Zemaljski mir«, sklopljen između markgrofa W. i istarskog stanovništva, koji su različiti autori datirali u različite periode (između 1060. i 1217. godine). Rad je popraćen pravno-povijesnim komentarom.

Antonio Micullian objavljuje rezultate svojih istraživanja u Archivio di Stato di Venezia i Curia Arcivescovile di Udine pod zajedničkim naslovom »La riforma protestante in Istria«. Prikazan je način na koji se protestantstva hereza proširila Istrom brojnim komunikacijama kojima je bila povezana s Venecijom, Stajerskom, Koruškom i Kranjskom. Iz tih dokumenata dobivamo sliku o žalosnim ekonomskim prilikama u kojima je živjelo istarsko stanovništvo na kraju 15. i tokom 16. stoljeća i nalazimo opravdanje negativnim utjecajima u vjerskom i crkvenom životu.

Giovanni Radossi je u 5 svezaka časopisa objavio radove pod zajedničkim naslovom »Stemmi di rettori e di famiglie notabili«. Za gradić Oprtalj objavljeno je 25 grbova, za Buje 25, za Vodnjan 37, Bale 29 i za Buzet 28 grbova. Autor nam donosi kratku sintezu arhitektonsko-urbanističkih elemenata i biografske podatke nekoliko najuglednijih obitelji pomoću kojih je bilo lakše prepoznati grbove koji se još čuvaju u tim gradovima na svojim prvobitnim mjestima. Uz crtež svakog grba postoji i njegov detaljan opis.

Iz muzikologije su objavljena dva članka autora Libera Benussia pod naslovom »Le arie di nuoto« di Rovigno«.

Lingvistika je zastupljena radovima A. Pellizera »Terminologia marinaresca di Rovigno d'Istria«, G. Malusa »Terminologia agricola dell'Istrosromanzo a Rovigno, Valle e Dignano«, kojima se pokušalo sačuvati od zaborava, kako kaže A. Pellizer, »un mondo che sta crollando, un mondo fatto di tante piccole cose 'ruviffiše', di 'paskaduri' e di 'bitinade'«.

Autorice M. Milani-Kruljac i S. Turchinovich objavljuju radove o fonologiji riječkog dijalekta i o bilježnicama baljanskog dijalekta čiji je autor Zaneto Obrovaz.

Jadranka Neralić

PROBLEMI SJEVERNOG JADRANA

Svezak 3, Rijeka 1961, i svezak 4, Rijeka 1962.

Časopis Problemi sjevernog Jadrana zbornik je Zavoda za povijesne i društvene znanosti Rijeka. Neredovito izlazi od 1970. godine. Dosada su tiskana četiri broja, a peti je u pripremi. Časopis daje prostora svim društvenim znanostima, ali se ističu radovi s povijesnom problematikom. Potrebno je spomenuti da Problemi sjevernog Jadrana donose samo stručne radove, a ostalih rubrika uobičajenih u časopisima takve vrste nema.

Svezak tri donosi tri rada s različitih područja. S gledišta povjesničara najzanimljiviji je članak Miroslava Bertoše Arhivski fragmenti o postupku i razviku jedne kolonizacijske ruralne aglomeracije u južnoj Istri: selo Premantura (1585—1797), 1—113. Autor se bavi pitanjima vezanim uz naseljavanje južne Istre tokom XVI. i XVII. stoljeća. U tom su razdoblju pokreti stanovništva potaknuti svjesnom kolonizacijskom politikom Mletačke Republike, turskom opasnošću te gospodarskim, zdravstvenim i drugim razlozima uzrokovali velike promjene na području Istre. Dolazilo je do društvenih i privrednih potresa i sukoba različitih interesa. Posebno značenje imaju etničke promjene koje su učvrstile brojčanu prevlast hrvatskog stanovništva i time zaostriale suprotstavljanje dviju osnovnih etničkih i kulturnih grupa, hrvatske i talijanske. U XVI. stoljeću prestaje opasnost od prodora Turaka u Istru, a pojavljuje se opasnost od uskočkih napada. Zbog toga Venecija smanjuje organizirano naseljavanje sjeverne Istre i okreće se ka Puljštini, nastojeći ostvariti gospodarsko i demografsko oživljavanje tog područja, iz strateških razloga. U takvim je okolnostima južna Istra postala stjecište doseljenika iz Italije, Grčke, a prije svega